

INHOUD

1. Zijn romanschrijvers ruimdenkende mensen? 7
 2. Hoe ik romanschrijver werd 25
 3. Over literaire prijzen 47
 4. Over originaliteit 67
 5. Nou, wat moet ik dan schrijven? 91
 6. De tijd aan je kant: het schrijven van een langere roman 111
 7. Op-en-top een individuele en lichamelijke bezigheid 135
 8. Over school 159
 9. Welke personages voer ik op? 181
 10. Voor wie schrijf ik? 201
 11. Naar het buitenland: nieuwe grenzen 223
- Nawoord 249

Zijn romanschrijvers ruimdenkende mensen?

Als ik zeg dat ik over romans ga praten, dreigt mijn verhaal van meet af aan te breed uit te waaieren en dus zal ik het eerst even hebben over ‘de romanschrijver’. Dat is concreter, je kunt hem voor je zien en ik denk dat het verhaal zo ook een stuk makkelijker opschiet.

Als ik heel eerlijk mag zijn: voor zover ik zie, zijn veel romanschrijvers – uiteraard niet allemaal – mensen van wie je bezwaarlijk kunt zeggen dat ze over een innemende persoonlijkheid en een onbevooroordeelde blik beschikken. En ik mag dat niet al te hard roepen, maar voor zover ik al zag, blijkt een niet gering aantal van hen er ook eigenaardige, niet meteen lofwaardige neigingen op na te houden, of vreemde levensgewoonten en gedragspatronen. Ongeacht of ze het werkelijk zo zeggen, denken de meeste auteurs (zo’n tweeënnegentig procent schat ik, mezelf inbegrepen): wat ik doe en wat ik schrijf is alleenzalgmakend; op een paar uitzonderingen na hebben alle andere auteurs het bij het verkeerde eind, de ene nog meer dan de andere. En volgens die instelling leiden ze hun dagelijks leven. Mensen die zulke lui graag als vriend of als buur willen, zijn er vermoedelijk niet zoveel. En dan druk ik me nog heel voorzichtig uit.

Af en toe vang ik iets op over schrijvers die onderling

een hartelijke vriendschap aanknopen, maar als ik zo'n verhaal hoor, neem ik dat meestal met een korreltje zout. Het zou kunnen dat zoiets weleens voorkomt, maar of zo'n hechte band echt lang standhoudt? Auteurs zijn in wezen een egoïstisch slag mensen en velen van hen hebben nu eenmaal een sterke trots en een felle competitiegeest. Als je schrijvers bij elkaar plaatst, zal het veel vaker niet dan wel klikken. Zelf heb ik dat ook al meermaals ervaren.

Een bekend voorbeeld is dat van Marcel Proust en James Joyce, die in 1922 eens samen aanwezig waren op een diner in Parijs. Hoewel de twee in elkaars onmiddellijke nabijheid waren, wisselden ze tot het eind van de avond nauwelijks een woord. De mensen om hen heen keken met ingehouden adem toe, benieuwd waarover deze twee boegbeelden van de twintigste-eeuwse literatuur zouden praten, maar het draaide uit op een fameuze slag in de lucht. Van beide kanten zal de eigendunk te sterk zijn geweest, neem ik aan. Dat heb je wel meer.

Maar dit mag dan allemaal zo zijn, als het gaat over klikgeest op professioneel gebied – hiermee bedoel ik gewoonweg: als het gaat over ‘territoriumgedrag’ – dan heb ik de indruk dat geen ander slag mensen zo'n groot hart heeft en zoveel ruimdenkendheid etaleert als romanschrijvers. En ik vraag me voortdurend af of dat niet een van de, toegegeven, weinige mooie eigenschappen is die romanschrijvers gemeen hebben.

Laat ik dat wat begrijpelijker en aanschouwelijker uitleggen.

Stel nu dat een bepaalde romanschrijver goed kan zingen en zijn debuut maakt als zanger. Of hij is artistiek aange-

legd en begint uit te pakken met werk als kunstschilder. Waar hij ook gaat, die schrijver zal zonder enige twijfel op ferme weerstand stuiten of bedolven worden onder spot en hoon. De mensen zullen vast dingen zeggen als: ‘Hij laat zich meeslepen. Wat hij doet, is misplaatst.’ Of: ‘Het is amateurkunst, en ook daar heeft hij niet eens de techniek of het talent voor!’ En de professionele zangers en kunstschilders zullen hem met de nek aanzien. Misschien doen ze zelfs lelijk tegen hem. Hij hoeft in elk geval geen warm welkom te verwachten in de zin van: ‘Hé, mooi dat je erbij komt!’ Tenzij in uiterst beperkte kring en in uiterst beperkte vorm.

Zelf houd ik me, naast het schrijven van mijn eigen fictiewerk, al dertig jaar lang bezig met het vertalen van Britse en Amerikaanse literatuur, maar in het begin kreeg ik flink de wind van voren (en eigenlijk is dat zelfs nu nog zo). Her en der werden dingen gezegd als: ‘Vertalen is niet zo eenvoudig. Amateurs moeten er met hun handen afblijven.’ Of: ‘Een schrijver die als tijdverdrijf vertalingen maakt, dat kunnen we missen als kiespijn.’

Toen ik mijn boek *Underground* schreef, kreeg ik dan weer overwegend strenge kritiek van schrijvers gespecialiseerd in non-fictie. ‘Hij kent de regels voor non-fictie niet!’ klonk het. Of: ‘Wat een goedkope tranentrekker!’ Of: ‘Simpel dilettantisme, dat is het!’ Allerhande verwijten kreeg ik. Mijn bedoeling was helemaal niet geweest non-fictie te schrijven als zogeheten ‘genre’, maar wel een boek dat letterlijk ‘niet fictief’, kortom ‘géén fictie’ was, zoals ik dat op mijn manier in gedachten had. Het resultaat was echter dat ik daarmee op de staart had getrapt van de tijgers die het heiligdom ‘non-fictie’ bewaken. Ik wist niet eens dat

die bestonden en ik had nooit gedacht dat voor non-fictie specifieke regels golden. Aanvankelijk was ik dan ook volkomen verbluft.

Wat het ook moge zijn, als je je waagt aan iets buiten je eigen specialiteit, zul je van de specialisten ter zake zelden goedkeurende blikken krijgen. Zoals witte bloedcellen lichaamsvreemde stoffen willen afstoten, willen zij je de toegang weigeren. Als je toch koppig en onverschrokken doorzet, word je gaandeweg oogluikend aanvaard, zo van: 'Nou ja, niets aan te doen dan.' Alsof ze je een plaats aan tafel gunnen. Maar die flinke wind van voren krijg je in het begin hoe dan ook. En hoe enger, hoe gespecialiseerder en hoe gezaghebbender 'de branche' in kwestie, hoe sterker de trots en de kliekgeest er blijken en hoe groter ook de weerstand die je ondervindt.

Maar wat in het omgekeerde geval? Wat als bijvoorbeeld een zanger of een kunstschilder een roman schrijft, of als een vertaler of een auteur van non-fictie dat doet? Zou een romanschrijver dan een zuur gezicht zetten? Waarschijnlijk niet, volgens mij. In de praktijk zie je best vaak dat een zanger, een kunstschilder, een vertaler of een auteur van non-fictie een roman schrijft en zijn werk hoge waardering oogst. Een romanschrijver hoor je zich daarentegen nooit opwinden over 'die aanmatigende amateurs'. Ook aan kwaadspreken, spotten, lelijk doen of voetje lichten bezondigt hij zich nauwelijks, voor zover ik merk althans. Veeleer zal nieuwsgierigheid naar deze buitenstaander worden gewekt en zal hij zin krijgen om hem bij gelegenheid te ontmoeten en over zijn roman te praten, of soms om hem aan te moedigen.

Uiteraard worden er achter iemands rug weleens slechte dingen verteld over zo'n boek, maar dat is bij romanschrijvers onder elkaar ook dagelijkse kost. Het maakt als het ware deel uit van hun normale zakelijke praktijken en heeft niet meteen iets uit te staan met de toegang tot een andere branche. Bij de mensensoort 'romanschrijvers' zijn talrijke gebreken vast te stellen, maar tegenover iemand die hun territorium betreedt, tonen ze zich over het algemeen grootmoedig en ruimdenkend.

Hoe zou dat komen?

Naar mijn mening is het antwoord vrij duidelijk: nage-noeg iedereen die dat wil, kan iets als een roman schrijven – al is 'iets als een roman' een ietwat oneerbiedige manier van uitdrukken. Om bijvoorbeeld als pianist of ballerina te debutteren, is van kindsbeen af lange en harde training vereist. Om kunstschilder te worden heb je eveneens bepaalde gespecialiseerde kennis en basisvaardigheden nodig. Je moet in principe ook voldoende schildermateriaal bij elkaar kopen. En als alpinist heb je bovengemiddelde fysieke kracht, techniek en lef nodig.

Maar een roman? Nou, zolang je een tekst kunt schrijven (en dat zullen de meeste Japanners wel kunnen), balpen en papier bij de hand hebt en beschikt over enig talent om dingen te verzinnen, kun je, ook zonder speciale training te volgen, vast wel tot een roman komen. Of liever: het zal min of meer de vorm van een roman aannemen. Je hoeft er niet voor naar de faculteit der letteren aan de universiteit te gaan. Want gespecialiseerde kennis om een roman te schrijven, die is zo goed als onbestaande.

Voor iemand met een beetje aanleg is het niet eens on-

mogelijk al meteen uitstekend werk te leveren. Met enige schroom kan ik mijn eigen geval aanhalen als concreet voorbeeld. Ook ik kreeg nooit enige training om romans te schrijven. Goed, ik volgde wel de universitaire opleiding film en theater aan de faculteit der letteren, maar van studeren kwam nauwelijks wat terecht, zoals ook wel typisch was voor die tijd. Ik hing er gewoon een beetje rond, langharig, ongeschoren en slordig gekleed. Ik was ook helemaal niet van plan schrijver te worden en krabbelde geen probeersels neer. Op een dag kreeg ik gewoon de ingeving om *Luis-ter naar de wind* te schrijven, mijn eerste roman (of wat daarvoor moest doorgaan), en die won de debutantenprijs van een literair tijdschrift. Voor ik het goed en wel besepte, werd ik zo schrijver van beroep. Onwillekeurig boog ik zelf mijn hoofd opzij en vroeg me af of het wel zo eenvoudig hoorde te gaan. Hoe je het ook wendde of keerde, het was té eenvoudig.

Als ik zulke dingen schrijf, zullen sommige mensen misschien misnoegd denken: en dat is dan jouw idee van literatuur? Maar ik praat tenslotte gewoon over de dingen zoals ze in de grond zijn. Een roman, wat iemand er ook van zegt, is onmiskenbaar een uitdrukingsvorm met een heel brede reikwijdte. En in zekere zin maakt precies die brede reikwijdte een wezenlijk deel uit van de ongekunstelde, reusachtige bron van energie die een roman bezit. Daarom is zeggen dat ‘om het even wie een roman kan schrijven’ vanuit mijn oogpunt geen laster maar eerder een lofprijzing.

Het genre van de roman is, met andere woorden, als een catchring die makkelijk toegankelijk is voor iedereen die hem wil betreden. De openingen tussen de touwen zijn

groot genoeg en hij is van een handig trapje voorzien. De ring zelf is ook behoorlijk ruim. Er staan geen bewakers klaar om je de toegang te beletten en de scheidsrechter zeurt niet te veel. De al actieve worstelaars – in dit geval slaat dat dus op de romanschrijvers – hebben zich hier van meet af aan min of meer bij neergelegd. Hun instelling is: geen probleem, kom er maar allemaal bij. Je kunt dat luchtig noemen, of easy going of flexibel. In elk geval is het tamelijk losjes.

Maar in de ring stappen mag dan eenvoudig zijn, het er lang volhouden is dat niet. Een romanschrijver beseft dat natuurlijk goed. Een of twee romans schrijven is niet zo moeilijk. Maar aanhoudend romans schrijven, er je brood mee verdienen en overleven als auteur, dat is een uiterst moeilijke opgave. Voor gewone mensen simpelweg onmogelijk, mag je misschien wel stellen. Je hebt er namelijk – hoe zal ik het zeggen? – ‘iets speciaals’ voor nodig. Een zeker talent is uiteraard onontbeerlijk, en ook een dosis pit. En net als bij allerlei andere zaken in het leven spelen geluk en toeval eveneens een belangrijke rol. Daarbovenop is echter ook nog een soort ‘kwalificatie’ vereist. En die heb je of die heb je niet. Sommigen zijn er vanaf hun geboorte mee begiftigd, anderen maken haar zich tijdens hun leven met veel gezwoeg eigen.

Over deze ‘kwalificatie’ is veel nog niet bekend en er wordt blijkbaar ook weinig rechtuit over gepraat. Wellicht omdat je dit soort dingen niet kunt visualiseren of verbaliseren. Maar wat er ook van zij, elke romanschrijver is doordrongen van het besef dat het volhouden als romanschrijver een zware taak is.

Zou het niet precies daarom zijn dat een romanschrijver zich in wezen grootmoedig en ruimdenkend opstelt tegenover iemand van een andere specialisatie die tussen de touwen door kruipt en zijn debuut maakt als romanschrijver? Nou, doe maar, is de houding die de meeste auteurs aannemen. Of ze staan er niet bepaald bij stil als er een nieuw iemand opduikt. Als zo'n nieuwkomer een poosje later uit de ring wordt gegooid of er zelf uit stapt (zoals merendeels het geval is), dan gaat het van: 'Jammer voor jou', of: 'Hou je haaks.' Gesteld dat hij of zij zich toch dapper weet te handhaven in de ring, dan verdient dat uiteraard respect. En dat respect zal doorgaans ook billijk en fair worden betuigd (dat mag ik althans hopen).

Mogelijk houdt de ruimdenkendheid van een romanschrijver ook enig verband met het feit dat het literaire bedrijf geen nulsomspel is. Dat een nieuwe schrijver op het toneel verschijnt, betekent dus (vrijwel) nooit dat in zijn plaats een auteur die er al langer is zijn baan verliest. Het gebeurt in elk geval niet openlijk. Op dat vlak is er een cruciaal verschil met de wereld van de professionele sport. Een oudgediende of een tegenvallende nieuweling die vanwege een nieuwe speler in het team mag uitkijken naar een contract bij een andere club of niet meer wordt opgesteld, zoiets zie je in de literaire wereld zelden of nooit. En dat een bepaalde roman honderdduizend exemplaren verkoopt, hoeft evenmin een reden te zijn dat de verkoop van andere romans met honderdduizend daalt. Het komt zelfs eerder voor dat het verkoopsucces van het boek van een nieuwe auteur zorgt voor een opleving van romans in het algemeen, waar dus de hele branche van profiteert.

Maar los daarvan blijkt er op de langere termijn een soort passende natuurlijke selectie plaats te vinden. Hoe ruim hij ook is, in de ring zal zich allicht een schappelijk aantal mensen bevinden. Als ik zo eens om me heen kijk, is dat tenminste de indruk die ik krijg.

Zo ga ik op de een of andere manier al meer dan vijftig jaar door met het schrijven van romans en verdien ik mijn brood als voltijds auteur. Ik houd me, met andere woorden, al ruim dertig jaar staande in de ring die ‘literaire wereld’ heet. Om een ouderwetse uitdrukking te gebruiken: ik leef van mijn pen. Tja, in de strikte zin des woords mag je dat misschien een prestatie noemen.

Tijdens die periode van ruim dertig jaar heb ik heel wat nieuwe auteurs zien debuten. Een niet gering aantal van hen, of hun boek, oogste op dat moment vrij hoge waardering. Ze kregen lof van critici, ze wonnen allerlei literaire prijzen, hun naam ging over de tong en hun werk verkocht goed. Er werd ook veel van hen verwacht voor de toekomst. Ze betraden dus de ring in de schijnwerpers, begeleid door grandioze themamuziek.

Maar als je me vraagt welke debutanten van twintig, dertig jaar geleden nu nog actief zijn als schrijver, dan zijn dat er eerlijk gezegd niet bijster veel. Om niet te zeggen dat het er eigenlijk uiterst weinig zijn. Veel ‘aankomende schrijvers’ waren voor je het wist weer stilletjes verdwenen. Ofwel – en wellicht was dit nog vaker het geval – werden ze het moe romans te schrijven of werd het hun te lastig ermee door te gaan, en schakelden ze over op een andere branche. En ondanks al die ophef en die schijnwerpers destijds zijn veel van hun werken nu waarschijnlijk nog maar